

**TÜRKİYE'DE İŞVEREN SENDİKALARININ
GELİŞEMEMESİ SEBEPLERİ**
ve
BU KONUDA ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

Osman Kermen

Ele alacağımız mevzu, memleketimizde işveren sendikalarının gelişmemesinin belli başlı sebeplerine taallük etmektedir. Böyle bir konuyu incelerken, evvelâ, sendikanın kuruluşunda prensip olarak kabul edilmesi gereken gayeler bakımından aksayan hususları, müteakiben işveren sendikası olarak taazzuv edemeyişimizin dayandığı sebepleri izaha çalışacağım. Bu arada, bize göre sendika anlayışının önemini de çok kısa olarak belirtmek imkânını bulabileceğimi sanıyorum. Her ne kadar bu hususta nazarı ve ideal bazı mülâhazalar üzerinde fazlaca durup, gerçekleri ihmal ettiğim akla gelebilirse de, bu ideal sanılan durumların her şeye rağmen yine de tahakkuk ettirilebileceğine inandığımı ifade etmek isterim.

Gayeleri bakımından samimiyetten ve müeyyideden uzak bulunan sendikalarımız, hükümetten de gereken ilgiyi görememekte, dolayısıyla iktisadî, sosyal ve siyasî fonksiyonlarını lâıyık veçhile ifa edememektedirler. İşveren sendikalarını iktisadî hayatımız ve millî menfaatlerimiz bakımından faydalı bir unsur haline getirebilecek çeşitli tedbirler düşünülebilir. Konuşmamda bu tedbir ve çarelere müteallik görüşlerimi de hülâsa etmeğe çalışacağım.

Memleketimizde işveren sendikalarının gelişmemiş ve zamanın icaplarına intibak edememiş oldukları ifade edilmektedir. Gerçekten işverenlerimiz, sendikalaşma fiilinin omuzlarına yüklediği sosyal ve politik sorumluluğu hiçbir zaman hissetmemiş buldukları gibi, ekonomik alandaki mükellefiyetlerini de idrak etmiş değillerdir.

İşveren sendikalarının gelişmemiş durumları, kendi ana nizamnameleri müvacehesinde sabittir. Mevcut onüç işveren sendikasının ana nizamnamesi tetkik edilecek olursa, bunlara çok çeşitli gayele-

rin hâkim bulunduğu görülür. Diğer taraftan, senelik faaliyet raporları ve bütçe teklifleri ile temenniler bâbındaki atâlet, ortada bir samimiyetsizliğin mevcut olduğunu göstermektedir. Gelir kaynaklarının da nisbeten bol ve çeşitli olduğu düşünülecek olursa, bu samimiyetsizlik çok daha kolaylıkla iddia edilebilir. Bunu ispat edebilmek gayesiyle, bütün sendikaların nizamnamelerinde müşterek olan (gayeleri) hülâsa edersek, şu hususlarla karşılaşırız :

- 1 — Teknik hususlar,
- 2 — Millî menfaatlere matuf hususlar,
- 3 — Meslek hak ve menfaatlerini korumaya matuf hususlar.

Bu üç kategori gaye bile baş döndüren hacımdadır. Bu gayelerin teferruatlarını da inceleyecek olursak, işe hayal ile başladığını kabul edebiliriz. İşveren sendikaları, teşebbüslerinde «teknik gelişmeyi» sağlamak gayesiyle yalnız fikir vermekle kalmamışlar, aynı zamanda bunun yollarını da açıklamışlardır. Meselâ, işçileri ve idare kademelerini geliştirici kurslar açılmasını, seyahatler tertip edilmesini, müesseseler arası bilgi mübadelesi yapılmasını, v.s. derpiş etmişlerdir. Bunların değerleri münakaşa kabul etmeyecek kadar açıktır. Ancak, bu kadar iyi niyetli ve istekli bir tek işyeri göstermek mümkün müdür, acaba? Bazı şekil benzerlikleri görülebilirse de, mânada aranan samimiyetin mevcut olduğu kolayca iddia edilemez. Hele işyerlerimizden ihtisaslarından diğerlerini faydalandırmaları bizde elân gülünç bir iddia seviyesindedir. Halbuki, bırakalım gaye olarak bir takım iyi niyet ve ileri zihniyet gösterileri yapıldığını, kendi ünitelerimiz içinde bile bu hususta en küçük bir teşebbüs eseri gösterilemez. Bizde «teknik gelişme» demek yeni veya modern makine almak demektir. Mamulün kalitesini yükseltmek veya maliyeti düşürmek iddiası yerine, daha modern makine sahibi olmak iddiasıyla piyasaya çıkarız.

Herhangi bir işveren sendikası kurulurken, nizamnamesine bir takım gayeler dercedilmektedir. Dikkat edilecek olursa, bu gayelerin hemen hepsi, âmme hizmeti, sosyal tekâmül ve refah hedefine tevcih edilmiş bulunmaktadır. Bunları ilân edebilme keyfiyetinin dahi, büyük bir cesarete dayandığı muhakkaktır. Sendika kurmaya teşebbüs edenler işveren olduğuna göre, bunların bir takım hesaplar yapmayı bilmeleri icap eder. Buldukları durum, bunun belirli ve inkârı imkânsız bir delilidir. Onlar, fiilen gerçekleştirebilecekleri

hususları münakaşa ve vaz'etmelidirler. Nitekim, hükümet de bu sebeple sendika kurma teşebbüslerine müsaade ediyor ve bunun bir takım imtiyazlarını kabul ediyor. Oysa ki, birkaç istisna hariç, münferit üniteler içinde dahi bu gayeler yönünde bir tek adım atılmamış olması, sendika gibi bir teşkilatlanma hareketi bahis konusu olunca nasıl var kabul edilebilir? Ortada senelere rağmen herhangi bir kıpırdama da görülmediğine göre bu gayeleri samimî kabul etmek bizce mümkün olamıyor.

Mezkûr gayeler arasında en ilgi çekici olanı ikinci kategoriye dahil olan «millî menfaatlere mâtuf hususlar» dır. Bunları gerçekleştirmek için işverenler vasıta olarak şunları göstermektedirler : Seyahatler yapmak, dergiler çıkarmak, konferanslar tertiplemek. Aslında, bu hususları tatbik teşebbüs eden hiçbir işveren işitilmemiştir. İşverenler daha da ileriye giderek, işgörenlere maddî ve mânevî yardımlarda bulunacak kooperatifler kurmayı derpiş etmektedirler. Mevcut onüç sendikanın hemen hiçbirisinin böyle ve bunlara benzer faaliyeti görülmemiştir. Herşeyden önce, bu gibi hususları sosyal ve tabii bir vazife görmeyip de, «millî menfaat» gibi mâşerî vicdana hitap eden cümleler içinde ifade etmeleri dahi samimî kabul edilemezken, aynı konularda fiilî bir icraatta bulunmalarını beklemek mümkün olabilir mi ?

Sayın dinliyenlerim; sendika kurmakla biz işverenler, işgörenlere karşı birtakım taahhütlere girişmekten başka, mâşerî vicdan karşısında da sorumlu ve suçlu bir durumda bulunduğumuzu hiçbir zaman idrak edememiştir. Bunun kötü neticelerini mevziî sosyal hâdiselerle, politik hayatta ve kütle ahlâkında açılan gediklerde görmekteyiz. Millî vicdanın işverene karşı beslediği itimatsızlık hissi ve bazan da nefret, büyümek istidadındadır. Böylesine derin mâna ve sorumluluklar karşısında olduğumuzu idrak etmemiş olduğumuz, gayelerimize hizmetteki atâletimizden bellidir. Bu hususta ileri sürülen mazeretlerin başında parasızlık gelmektedir. Böyle bir mazeret gülünç olmaktan öteye gidemez. Parasızlıktan daha kötü bir mazeret de, âzalar arasında tesanüt bulunmayışıdır ki, bunun aslı sebebi yine âzaların kendi davranışlarında mündemiç bulunmaktadır.

Oysa ki, gayeler kategorisinin sonuncusunu teşkil eden «meslek hak ve menfaatlerini koruma» mevzuundaki başarı tamdır. Tetkik edilirse, işveren sendikalarının bütün faaliyetlerinin yalnız bu

istikamete yönelmiş olduğu görülür. Diğer bir ifadeyle, doğrudan doğruya menfaatlerimiz bahis konusu olduğu zaman, pekâlâ başarı sağlayabildiğimiz anlaşılır. Sendikaların bu gaye nev'i dolayısıyla, üyelerine birçok menfaatler teminine çalıştıkları muhakkaktır. Bu durum ise, huzursuzluk ve anarşi yaratmaktadır. Hem hükümet, hem de müteşebbisin ihmal ve kusurundan ileri gelen böyle durumlar, sendikanın hüviyet ve itibarını sarsan belli başlı âmil-lerdendir.

O halde, gayelerini gerçekleştirmek kudretinden tamamen mahrum bulunan işveren sendikalarının bu durumuna birinci sebep olarak, mevzu bahis samimiyetsizlik gösterilebilir. O kadar ki, gaye kategorilerinin ilk ikisi, sonuncusu için âdeta birer yem olarak kullanılma seviyesine indirilmiştir. İşverenler olarak, tesis ve teşebbüslerimizi çok egoist bir hissin ve mantığın esiri yapmış olduğumuzu itiraf etmeliyiz. Bu, modası geçmiş bir kapital anlayışı yanında, rant, kâr, ücret gibi inkısam unsurlarının modern iktisatta ki icaplarını inkâr etmekten ve bilmemezliğe gelmekten doğmaktadır. Gayeleri sekteye uğratan bu samimiyetsizlik, meslek tesanüdünü ve disiplinini bozduğu gibi, memleket ekonomisine menfi ve inhisarcı cereyanlar da getirmiştir. Bu itibarla, işveren sendikası olarak gelişmemiş olmamız yanında, zararlı bir mahiyet de iktisap etmiş oluyoruz. Mevzu bahis ekonomik zararlar, bir takım sosyal ve siyasî sarsıntılar doğurmakta, istikbal için çeşitli meselelere zemin hazırlamaktadır; herşeyden evvel, işgörenlerle hükümet ve işverenler arasında bir itimatsızlık havasının başgöstermesine münceer olmaktadır. Bunun zararını ancak fırsatçı teşebbüsler inkâr ediyorlar. Hükümet ve işveren münasebetleri mevzuunda edindiğimiz tecrübeler, hükümetin inanmayı ve itimat etmeyi gerçekten çok arzuladığını göstermiştir. Yazık ki, işveren olarak bizler, ona karşı menfaatperest bir politikanın esiri kalarak gereken samimiyet ve dürüstlüğü gösteremedik. Bu, yalnız sendika mefhumuna duyulan hürmeti yıkmakla kalmadı; aynı zamanda, ferdf teşebbüslerin faaliyet ve seyyaliyetine de zararlar verdi.

İşveren sendikalarının taazzuv edemediği ve kendilerine terettüp eden vazifelerden çok uzakta kaldığı hakikati, bu «samimiyetsizlik» faktörüne atfedilebilir. Nitekim, sendikalarımız, bugün hâlâ aşağıda görülen eksiklikleri göstermektedirler :

1 -- Doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak menfaat sahalarımız tayin edilmemiştir.

2 — Fonksiyonel birlik ve şuurumuz temin edilmemiştir.

3 — Sendikalararası herhangi bir teşkilâtımız mevcut değildir.

4 — İşletme idaresi, mukaveleler akdi, tahkim müessesesi, işçilerle münasebetler, hükümetle ve nihayet halkla münasebetler gibi hususlara müteallik faaliyet ve araştırmalar organize edilmemiştir.

Türkiye'de işveren sendikalarının gelişmemesinin birinci sebebi olarak «samimiyetsizlik» faktörünü öne sürdükten sonra, en az onun kadar tesirli bir başka faktör üzerinde durulabilir. Bendeniz buna «müeyyidesizlik» diyorum. Sendika nizamnamelerinde yeteri kadar müeyyide temin edilmediği için üyelerin birbirleriyle münasebetlerinde tezahür eden anarşik durum önlenememektedir. Mesele, sendikaya âza olan müessese ile olmayan arasında herhangi bir fark görülmemektedir. Böyle bir farklı durumun mevcut olduğu hiçbir zaman iddia edilemez. Bundan dolayı sendikanın tahmil ettiği mükellefiyetleri taahhüt etmek ihtiyacı her zaman hissedilmez. Gayelerimizi sendika vasıtasıyla gerçekleştirebildiğimiz müddetçe sendikaya bağlı görünürüz. Bu, şahsî menfaatlerimize hâle getirdiği zaman, sendikalı olmayveririz. Gerçek ve fiilî durum böyledir. Maalesef, hükümetler bile, bu duruma vasıta olmuşlardır. Bu suretle üçüncü bir sebep de kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Buna, «hükümetin işveren sendikaları karşısındaki tutumu» veya «işveren sendikalarını telâkki ediş tarzı» diyebiliriz. Birbirini tamamlayan bütün bu faktörler, işveren sendikalarının bugünkü hale düşmesine sebep olmuş ve memleketimizi bir çok menfaatlerden mahrum etmiştir. İşveren sendikaları gayelerine hakikaten bağlı hareket edebilselerdi, sağlayacakları faydalardan memleket geniş çapta istifade edecekti. Bunların başında şüphesiz ki, sosyal ve iktisadî kalkınmadaki hisseleri gelecekti.

Sendikaların üyelerini disiplin altına alabilmek için gerekli müeyyidelerden mahrum oldukları ifade edilirken, akla sadece kanunî bir mesnede dayanan müeyyideler gelmektedir. Aslında, sendikanın gaye ve maksatlarına memleket ve millet menfaatleri endişesi hâkim olsaydı, gayeler yönünden inhiraf edenleri hizaya getirmek sanıldığından kolay olurdu. Buna, «moral bir müeyyide» de diyebiliriz. Fakat, müeyyide ihtiyacını itirafta bile samimî olmadığımızdan, hal bugüne kadar sürüp gelmiştir.

Buraya kadar âmme efkârınca gelişmemiş kabul edilen sendikalarımızın bu durumuna sebep olan âmilleri izaha çalıştım. Bu mevzuda daha hir çok sebep ve misaller göstermek mümkündür. Kendi bünyemizden doğan tesirlerden başka, haricî şartlar da faaliyetlerimizi kösteklemektedir. Bunların başında, odalar ve borsalar gibi kanunî teşekküller gelir. Odalardaki meslek komiteleri, sendikalarımızın bir çok fonksiyonlarını resmen ifa eden bir kademedir. Ne yazık ki, bunlar, bir sendika idare heyetinin tâbi olduğu kontrol ve mürakabeden masundurlar. Bundan başka, sendikalarındaki gibi, mevzi de olsa, hükmî şahsiyetleri yoktur. Daha üst bir kademe yer alan bir idare heyetinin tasvibine mahkûmdurlar. Meslek komitelerinin mevcudiyeti, müşterek gayelerin formüle edilmesini kösteklemekte, bir bölünme ve parçalanma yaratmaktadır. Sendikacılık bundan çok zarar görmüştür.

Bu odalardan başka, bir de imalâtçılar topluluğu veya kooperatifçilik teşebbüsleri, sendikaları zaafa uğratan ve işi menfaat, yarışma götüren neticeler doğurmaktadır. Görülüyor ki, mevcut nizam ve resmî münasebetler sendikacılığın gelişmesine mâni olmaktadır. Bu dış tesirleri yenmek ve zümre faaliyetlerinin üstüne çıkmak yine de mümkündür. Yeter ki, biz işverenler, meseleleri ele alıp halletmek hususunda arzu ve gayret gösterelim.

Hülâsa olarak, gerek içimizden, gerekse dışımızdan gelen çetireli tesirler dolayısıyla, ifa etmemiz icap eden fonksiyonlara göre taazzuv edememiş, disiplinsiz ve anarşi içinde, yalnız kendi menfaatlerimize hizmet eden dağınık bir topluluk halinde kaldık. Bu topluluğa da, işveren sendikası demeye cesaret ediyoruz. Gerçekte ise, «işveren sendikası» sözü, bizi sosyal vazifelerimizden ve millet sempatisinden ayıran bir paravana rolü oynamaktadır.

İşveren sendikalarımızın gelişebilmesi için alınacak tedbirler yukarıda izah edilen sebeplerle alâkalıdır. Bu sebepleri, bertaraf edip edemeyeceğimiz hususunu tesbit edip, gelişme imkânlarını tayine çalışabiliriz. Her şeyden evvel, sendika mensupları daha resmî ve mes'ul bir duruma sokulmalıdır. Cemiyete faydalı olma ihtimali çok kuvvetli olan sendikaları şahsiyet bakımından desteklemeli ki, sendikacılık disiplin altına alınabilsin; gayelerine hizmet edebilme dereceleri kontrol ve mürakabe edilebilsin. Bunlardan başka, mevcut anarşi ve atâletin ortadan kalkabilmesi için, sendikalara bir takım müeyyideler sağlanmalıdır. Bu şekilde, sendikaların hükmî şahsiyetleri de takviye edilmiş olur.

Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsalarındaki meslek teşekküllesinin vazifelerini sendikalara devretmeleri ve odalarca yapılacak işlemlerin sendikalar vasıtasıyla kanalize edilmesi akla gelen ilk çarelerden bazılarıdır. Bu sayede sendikalar ve odalar birbirlerini tamamlayan müesseseler olacak ve dolayısıyla kendilerini yeniden organize etmek mecburiyetini duyacaklardır. Sendikası olmayan iş yerinin resmî mercilerde temsil edilmemesi ve itibarını kaybetmesi ile sendikacılığın ve dolayısıyla işyerlerinin sosyal tesanüde kavuşması sağlanacaktır. Ayrıca, gayelerine hizmet edecekleri hükümet tarafından murakabe edildiği takdirde ve yukarıdaki tamamlayıcı şartlar altında, sendikalar sosyal fonksiyonlarını tam olarak ifa edecekleri gibi, memleketimizde iş sahası çok geniş ufuklara ve ah-lâka kavuşacaktır. Sermaye ve teşebbüsün mâşerî vicdanda hürmet kazanabilmesi, ancak bu gibi çalışmalar sayesinde temin edilebilir. Bilhassa iktisaden geri kalmış memleketlerde, kalkınma dâvasının hallinde devlete yardımcı olabilirler. İşveren sendikaları, teşebbüslerini anarşi ve dağınıklıktan kurtarabildikleri nisbette mensup oldukları cemiyete karşı olan millî borçlarını edâ etmiş sayılacaklardır. Menfaat mücadeleleri ancak bundan sonra meşrû addedilebilir. Samimî vatandaşa, sosyal ve politik hayat safhalarımızın her kademesinde olan ihtiyacımız burada da karşımıza çıkmaktadır.

